

Биљана Мирчевска-Бошева
 Филолошки факултет „Блаже Конески“
 Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
 biljana.mirchevska@gmail.com

ОНИМИТЕ ВО МАКЕДОНСКАТА ДИЈАЛЕКТНА ФРАЗЕОЛОГИЈА

Апстракт: Во последните децении сè повеќе фразеолози го свртуваат своето внимание кон дијалектолошкиот материјал како извор на информации за народната култура, обичаите и традициите на нашите предци. Овој труд има за цел да ги разгледа дијалектните фраземи во македонскиот јазик кои во својот состав имаат онимиска компонента.

Клучни зборови: дијалектологија, фраземи, македонски јазик

1. Вовед

Фраземи како скаменети јазични изрази со цврста врска меѓу компонентите која максимално ја ограничува замената на лексеми во нивниот состав претставуваат извонреден материјал за опис на одреден говор. Во нив не само што може да бидат зачувани лексеми кои веќе не се користат во секојдневната комуникација, туку заедно со лексемите се зачувува и информација за фонолошките и морфолошките карактеристики на одреден говор, особено имајќи предвид дека во речниците и трудовите се даваат транскрибирани и акцентирани примери собрани на теренот. Така, фразеолошкиот корпус може да се користи за споредба и утврдување на разлики и сличности меѓу говорите, како и да претставува богат материјал за спроведување на различни истражувања од лингвокултуролошки карактер. Имено, значењето на фраземи е тесно поврзано со познавањата на изворните говорители, со практичните искуства и со културно-историските традиции (Barčot 2017:59-60). Со нив се интерпретира, оценува и изразува субјективниот став на говорителот кон екстралингвистичкиот свет кој го опкружува. (Barčot 2017:62). Според ова, преку дијалектната фразеологија се отвора можност за изучување на народната култура, обичаите и традициите на нашите предци. Овој факт придонесува во последно време сè повеќе лингвисти својот интерес да го насочат токму кон истражување на дијалектната фразеологија.

И овој труд фокусот го става на дијалектната фразеологија, а со оглед на обемноста на темата за оваа прилика ќе се ограничине на дијалектните фраземи кои во својот состав имаат онимиска компонента.

2. Онимиска фразеологија

Стандардното толкување на сопствените имиња како зборови кои служат за издвојување, индивидуализирање и идентификување на еден објект од групата слични објекти (Подольская 1990:437) не важи во ситуација кога тие се јавуваат како составни делови на фразеолошка единица. Во рамки на фраземите тие започнуваат да се користат со обопштено значење и да вршат функција на општа именка. Дека во фразеолошкиот материјал конкретните, индивидуални црти на имињата остануваат во заден план и како резултат на тоа името добива способност да обопштува, наоѓаме потврда и во ставот на Мокиенко кој вели:

„Специфичноста на сопствените имиња во составот на фраземите најдобро може да се сфати врз основа на класичната опозиција сопствени именки - општи именки. Фразеологизираното сопствено име има улога на посредник кој ги обединува тие противречности и ги неутрализира. Од една страна, сопственото име ги задржува ономастичките признаци, од друга страна станува апелатив. Во тоа се состои основната специфика на фразеологизираното име и оттука произлегува и важноста од нивно проучување за сфаќањето на семантичноста или асемантичноста на ономастиката“ (Мокиенко 2017:207-208).

Проучувањето на ономастичката фразеологија е особено значајно, имајќи предвид дека ако во другите фразеолошки групи (соматска, зоонимна и др.) лесно може да се најде паралела во сродните јазици, тогаш кај фраземите со сопствени имиња (ако ги исклучиме интернационалните кои се мотивирани од Библијата, митологијата или литературата) соодветната паралела е сведена на минимум.

3. Дијалектна фразема

При изработката на овој труд, особено беше важно дефинирањето на поимот *дијалектна фразема* и определувањето на точните рамки на овој термин.

Така, Федоров (1980:16) дијалектната фразеолошка единица ја определува како релативно целосен зборовен состав со сложена

семантичка структура кој се карактеризира со стабилност на компонентите и моделите на нивно спојување што овозможува негова честа повторливост во употребата во системот на еден или неколку говори и кој има експресивно-оценувачка функција.

Кобелева (2012:9-10) дијалектната фразема ја определува како релативно стврдната, експресивна спојка на лексеми кои имаат, по правило, целосно значење кое не е фиксирано во речниците на рускиот литературен јазик и во речниците на жаргон.

Краева (2007:11) дијалектната фразеолошка единица ја објаснува како локално распространет стабилен спој на зборови кој не влегува во литературниот јазик и има релативно целосно значење.

Во овој труд под дијалектна фразема се подразбира зборовен состав со релативно стабилна граматичка структура, семантички и синтаксички неделив, територијално ограничен и нефиксиран во стандардните фразеолошки речници.

4. Корпус

За ова истражување направена е ексерпција од статии и монографии од областа на македонската дијалектологија во кои се разработени: радовишкиот (Бојковска, 2003), кичевскиот (Лаброска, 2008), кумановскиот (Видоески 1962, Додевска-Михајловска и Давкова-Ѓорѓиева 2015), прилепскиот (Тодорова – Младеновска 2018), битолскиот (Стерјовски 2017), велешкиот (Петрова-Џамбазова 1997, 2019), дебарскиот (Василевски 2015), штипскиот (Маленко 2012) и кривопаланечкиот говор (Стоевска-Денчова 2004). Од нив исклучиво на фразеолошкиот материјал се посветени две монографии (за прилепски и за дебарски говор), две статии за велешки и една за кумановски говор. Во останатите трудови акцентот е ставен на фонолошките, морфолошките, зборообразувачките, синтаксичките особености на конкретниот говор, додека на фразеологијата е посветено значително помалку внимание.

За сите пронајдени единици беше направена проверка во „Фразеолошкиот речник на македонскиот јазик“ на Тодор Димитровски и Ташко Ширилов (ФРМЈ) и во „Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник“ на Снежана Велковска (МФМФР) и беа земени за разгледување исклучиво фраземите кои не се регистрирани во овие лексикографски трудови. Во овој корпус не влегуваат фраземите кои се разликуваат од оние кои се регистрирани во фразеолошките речници само на фонетско ниво (*Џуйка* наместо

Ѓуџка во умрела Ѓуџкаџа шџо џо фалела, Којнари наместо Коња-ри/Коњаре во Којче од Којнари и др.). Како резултат на ваквото филтрирање оваа анализа се потпира на 49 фраземи во чиј состав има онимиска компонента. Три фраземи претставуваат варијанти на изрази кои се регистрирани во фразеолошките речници. Во нив доаѓа до замена на една од компонентите, па така во кичевскиот говор среќаваме *Море ќе јагеш џак Јана мајка да е!* наспроти *Ќе џо најправиш џоа – џа, мајка Јана да џи е!* во МФМФР, во дебарскиот *Миџи Асан да џе лажам* наспроти *Миџи Асан да џи баам* во ФРМЈ и МФМФР и *Од кал да е, Пеџко да е* наспроти *Од кал да е Пеџра да е* регистриран во МФМФР.

5. Анализа

Во овој труд се разгледуваат 49 фраземи во чиј состав влегуваат 55 оними. Пет од нив (Петко, Алија, Васе, Турчин, Ѓупка) се среќаваат по два пати во својата основна или во изведена придавска форма.

Во ексцерпираниот материјал се забележува доминација на антропонимите додека на останатите оними (топоними, еортоними, етноними) отпаѓа значително помал дел. Во рамки на антропонимите, пак, преовладуваат називите на лица од машки пол, така што од вкупно 37 антропоними само 8 се женски: Јана, Паца, Васе, Трајанка, Рајна, Ката, Неда и Емина. Нееднаквата застапеност на женските и машките имиња во овој материјал сведочи за патријархалниот начин на живот, како и за традицијата според која жените дури и не биле именувани со сопственото име, туку со имињата на нивните мажи (Ристовица, Димкојца). Во турските документи женски имиња речиси нема, освен имињата на вдовиците во погореспоменатите форми. Во официјалните документи овие именувања не се среќаваат, но тие сè уште се многу чести во обичната комуникација, а во селските средини апсолутно преовладуваат. (Коробар 2019:41-42).

Во групата антропоними најзастапени се личните имиња, додека презимињата и прекарите се среќаваат многу поретко. Од регистарот на лични имиња фиксирани во дијалектните фраземи се заклучува дека тие ретко се среќаваат во својата основна форма, односно најчесто се употребуваат народните форми: Паца, Ката, Кољо и сл. Ова може да се објасни со изразената експресивност на овие форми, како и со фактот што тие со векови се употребувале

како официјални имиња. Во фразеолошката литература употребата на народните, скратените или галовните форми од имињата често се објаснува со блискоста, фамилијарноста, но и со припадноста на понизок социјален слој.

Во дијалектниот фразеолошки материјал преовладуваат христијанските имиња, додека муслиманските се застапени во помал број: 8 машки (Абуш, Алија, Алајбег, Асан, Раиф, Чакар Мустафа, Целадин Сефер, Шукара) и едно женско лично име (Емина). Петвековното турско присуство на Балканот оставило траги врз македонскиот систем на именување. Со исламизацијата се наложувале муслимански именувања. Мора да се има предвид и дека дел од македонската популација носи муслимански имиња и тие се дел од нашата антропонимија (Коробар 2019:23-25)

Во однос на презимињата кои влегуваат во составот на дијалектните фраземи може да кажеме дека тие може да се употребат во комбинација со името (Чакар Мустафа, Целадин Сефер), но и самостојно кога упатуваат на семејство. Како илустрација за нивната самостојна употреба би го издвоиле Манаки во фраземата *Ај, оој да се сликаш кај Манаки* која се употребува во битолскиот говор кога некој станува здодевен и му го троши времето на другиот или кога двајца само што не дошле до погруба расправија. Близок до изразот *оги да се сликаш*. Мотивацијата за овој израз се поврзува со познатото „Ателје за уметничка фотографија“ во Битола чии сопственици биле браќата Јанаки и Милтон Манаки. Во битолскиот говор се употребува и фраземата *Не си на Данабаш ќерка, ѓа да се конџиши!* кога некој со својата облека го надминува својот стандард и средина. Мотивацијата за овој израз се трите ќерки од битолското имотно семејство Данабаш кои се носеле мошне елегантно и отмено и станале синоним за убаво дотерани девојки.

Од прекарите за илустрација би го навеле изразот *Ти не си крив – Пандаро е крив!* кој се користи кога некој се оправдува дека не е крив за некоја грешка. Во ваквиот одговор лежи асоцијација на физичкиот недостаток на Димко Пандаро кој бил еден од првите српски регрути во 1914 година. Тој учествувал во Првата светска војна и се вратил во Битола како инвалид, т.е. имал проблеми со движењето. Овде може да го додадеме и примерот *Не сум Десоецо ѓа да знам!* со значење ‘не сум јасновидец’. Десоецо според Стерјовски (2017:215) е Синан Синан, македонски муслиман од

прилепско село Десово кој бил познат по своите способности да ја предвиди иднината.

Основна мотивација настанувањето на најголем дел од овие фраземите се впечатливите особини на конкретна личност врз основа на директен или индиректен контакт со неа (на пример од раскажување на постарите) (Kurtović-Budja, Ribarova 2017:405). Понекогаш испитаниците го знаат значењето на фраземата, но не и личноста на која се однесува антропонимот, но се среќаваат и фраземи во кои личноста која е мотив за нивното постоење е сè уште жива и дел од локалната заедница или е добро зачувана во меморијата на постарите жители или во различни текстови. За илустрација ќе наведеме неколку примери од велешкиот и од битолскиот говор.

Така, Петрова-Џамбазова (2019) објаснувајќи ја велешката фраземата *како Кољо Бојдан си* која има значење 'сите ги знаеш/ги познаваш' наведува дека се работи за еден урбан лик којшто целиот работен век го поминал во општинската матична служба и странките од него слушале и дознавале многу повеќе за нивното семејно стебло.

Во однос на изразот *како Трајко ѝокрај суг си...!* Петрова-Џамбазова дава објаснување дека станува збор за човек, кој поради својата лесна ретардација, секогаш се движел по улица со грбот залепен колку што може повеќе за сидот, бидејќи имал некои свои стравови од сообраќајни незгоди. Во изразот се зачувале само стравовите, како нишка се јавува само неговото движење: тесно прилепен до сидот, и се употребува за човек којшто и оправдано и неоправдано (основано и неосновано си стои по страна), не се меша, не се „буричка“ во ништо, а си добива повеќе од заслуженото. Во оваа смисла е синонимен со фразеологизмот: Кротко јагне од две мајки цица... Исто така, со текот на времето овој израз добил и дополнителна употреба – човек којшто не мешајќи се, потајно се насладува од настаните, си гледа сеир, без намера да помогне во некоја незгодна/деликатна ситуација (Петрова-Џамбазова 2019:26).

Стерјовски (2017) за изразот *Ќе гојде со на Паца бродо!* кој се употребува со значење '1. никогаш нема да дојде, 2. нема превозно средство за да дојде, наведува дека тој е поврзан со Паца - личност со лесна ментална заостанатост која живеела меѓу двете светски војни. Таа си вообразила дека е сакана од некој кој отишол на печалба и постојано го чека бродот со кој тој ќе се врати.

Од наведените примери, како и од целокупниот материјал се стекнува впечаток дека во собраните единици многу е ретко позитивното оценување т.е. дека фраземите се однесуваат пред сè на опишување на негативни карактерни особини или на надворешниот изглед. Концептуализацијата на внатрешните, карактерните особини упатува на близок контакт или чувство на блискост со денотатот (Kurtović-Budja, Ribarova 2017:405). За пример ќе ги наведеме: *од сабајле Илија, ѿоїлагне Алија* ‘превртлив, лицемерен човек’, *Сам Алија, сам кадија* ‘своеволност’, *Пак Тасеоїо іо фаїи* ‘повторени лоши навики од инает’, *Шабан мајка* ‘човек кој на себе реди претерано значки и слични предмети’, *Ко Фоїе Рајнин е* ‘психички болен човек’, *Васеїо улоїо/Васеїо со фиїуриниїе* ‘девојка со чудно однесување или со чуден изглед/стил’, *Чакар Мусїафа* ‘човек со криви очи’, *Каж Фиќи на їераса* ‘денгуба’, *Целагин Сефер* ‘злобен човек, крадец’, *ќор Данаил* ‘не може да види нешто што му е пред очи’, *Раиф одїовара/ Раиф ќе їлаїи* ‘никој не одговара за стореното, никој нема да плати’, *Исчїсїиїла к`олко `од-бел`а Ш`арко!* ‘исчистила згора-здола’, *Ти не іо чешкаш – Шанкуре сам се чеїка!* ‘1. кога некој сака да спори, 2. израз кој се користи за омаловажување’, *Го оїїеїае Марка* ‘свршена е работата’, *На Негу нека-ву-ї`ори, на-нас в`ажноме, шїїо в`икав дош`аџи... да-ни-ч`ури їр`аво* со која се означува себичност и негрижа за другите. Фраземата *да не чуеї Емина* која се користи за нешто што треба да се направи тајно во себе ја содржи асоцијацијата дека ако чуе Емина, т.е. жена, информацијата ќе се прошири, ќе се дознае. На тој начин повторно се дава негативна квалификација.

Единствениот пример со позитивно значење е *Ицо и Каїа* кој во битолскиот говор се однесува на неразделен брачен пар.

Со неутрално значење се одликува фраземата *Трајанка да се викам ако не биди їака* која се употребува како гаранција дека нешто ќе се случи.

Фраземата *На Шукара басмаїа на їрање оїївора/ оїївора како на Шукара басмаїа* има различни толкувања. Според едното станува збор за квалитет кој со текот на времето станува сè поизразен (со перењето платното станува сè подобро), според другото станува збор за лош квалитет, за измама (делува квалитетно, но при перење платното си ја покажува вистинската страна), а според третото толкување повеќе се однесува на изненаденост од смело-

ста на постапката, најчесто во морална смисла, на лицето на кое се однесува.

Во дел од фраземите изборот на имињата е правен според римата или се работи за игра на зборови *Белџа со мајстџор Велџа, ниџи дома идеџи ниџи џари џуџиџаџи* '1. тешка, незавидна состојба каде што не се знае што да се прави, а сè зависи од еден човек. 2. неработник, голем мрзливец', *Миџре од Пеџка, сокачетџо џо сџлеџка* 'пиџан човек', *Абуџи-Кабуџи, Раџко-Траџко* '1. многу голема гужва, 2. не е важно кој бил, важно работата е завршена'. Во таквите случаи ономастичната функција на таквата фразеолошка компонента е чисто формална, врската со сопственото име во суштина е фиктивна, како и самото сопствено име (Мокиенко, 2017:215).

Топонимите се застапени во седум фраземи: (*во Прилеџи*) *џоарно око да џи изва оџиџо муабетџи* 'подобро е да претрпиш голема физичка болка, отколку неосновано да те наклеветат', *Поџ во Теџоо да џи џоминиџи леџоџо* 'пропадната работа', *Сеа Дебар, денеска Баниџџа, уџре Река* 'човек што постојано некаде оди', *Од Јанче до Тресонче* 'некоја случка што се раскажува надалеку', *невиден бисер балкански* 'кога некој ќе каже голема глупост', *Врањска чивџија - кумановска бурџија*. Во оваа група го ставаме и изразот *Ко Осоџ и Присоџ* со значење 'многу далечни'. Иако лексемата *осоџ* означува место што не е изложено на сонце, обично на северна страна, наспроти *присоџ*, како место што е изложено на сонце, обично на јужна страна, таа истовремено е и име и на миџачко село во општина Дебар. За разлика од единиците фиксирани во фразеолошките речници во кои среќаваме називи на егзотични и далечни места, од наведените примери може да се забележи дека станува збор за топоними од непосредното опкружување.

Во четири фраземи се содржи етноним. Изразите *Џуџка се маџи* кој се користи кога во исто време врне и грее сонце, *џуџска рабоџа* кој се користи за означување на лошо завршена работа, несериозна работа, *ко Турчин џиџетџи* со значење 'многу пуши', *како џиџан Турчин е* – 'нема сила да оди'. Од примерите се забележува дека се користат за означување на некаква аномалија, површност, прекумерност и слични негативни карактеристики.

Во издвоениот материјалот има еден пример со еортоним: *Си џомина бетџер од џаџано на Баџрам* со значење 'многу лошо помина, имал тежок период во животот'.

За разлика од фразеологијата на стандардниот јазик каде голем број од единиците се мотивирани од римска, грчка, словенска митологија, од Библијата и од религијата воопшто, во дијалектолошкиот материјал сретнавме само една фразама во која се споменува лик од Библијата: *Ни Свети Петар не му ѝомаѝаѝ* ‘нешто лошо има сторено, не може да му се помогне’.

Во следните два примера ќе се задржиме и на употребата на мала или голема буква во онимиските фраземи. Станува збор за актуелно прашање на кое се задржале многу лингвисти и е во директна врска со специфичната функција на сопствените имиња во рамки на фразеолошките единици.

Фраземата *Алајбеѝова слама* која не е регистрирана во фразеолошките речници на македонскиот јазик, а за која наоѓаме употреби во публицистиката (СЈО како *Алајбеѝова слама* [<https://bitolskivesnik.mk/sjo-kako-alajbegova-slama-2/>]) вклучена во овој труд бидејќи е регистрирана од Василевски кој го обработил дебарскиот говор. Трагајќи по објаснување на фраземата најдовме на неа во повеќето соседни јазици. Според Ѕирка (2010) оваа фразама настанала, веројатно, кон крајот на османлиското владеење кога централната власт слабее и владее неодговорно и расипничко однесување. Алајбег е збор од турско потекло и означува старешина на алај (паравоена или воена единица со големина на денешен полк). Секој алај се состоел од феудалци кои учествувале во воените походи и го бранеле турското царство, но покрај тоа биле задолжени и да обезбедат слама и други потреби за војниците и за коњите. Кон крајот на османлиското владеење кога ја губат контролата воените резерви на слама се разграбувале од населението. Според ова толкување Алајбег не е конкретна личност која живеела и е историски потврдена, туку станува збор за чин на воен старешина кој би одговарал на денешниот полковник.

За разлика од претходната фразама, во кумановскиот говор го среќаваме изразот *луѝа како максим ѝо-дивизију* ‘зборува бесмислици’ во кој компонентата *максим* е напишана со мала буква. Потеклото на оваа фразама се поврзува со името на Стивенс Максим кој во 1884 година конструирал тип на митралез кој во негова чест е наречен Максим. Ова оружје се користело во Првата светска војна, испукувало повеќе од сто куршуми во минута и било многу бучно. Неговите карактеристики се поврзуваат со човек кој многу зборува, но најчесто глупости.

Функционалната еднаквост на сопственото име и општата именка во состав на фраземите се потврдува со можноста за нивна замена при варирањето на лексемите во составот на фраземата. (пр. *ѿака Пејко/gedo знаел, ѿака ѿлашел деца* – си го кажува/ прави само неговото, тоа што го знае или интересира). Се разбира, повеќето лексички варијанти се чинат периферни, окационални во однос на доминантните примери со сопствени имиња. Сепак, самата можност да се направи замена сведочи за губењето на индивидуалноста, уникатноста и сличните ономастички признаци (Мокиенко 2017:210).

На тенката граница меѓу сопствените и општите именки упатува и членувањето на личните имиња кое се среќава во овие изрази: Васето во *Васеѿо со фиѿуриниѿе*, Тасето во *Пак Тасеѿо ѿо фаѿѿи* и др.

6. Заклучок

Од овој мал сегмент од дијалектната фразеологија со онимиска компонента, може да се забележи дека станува збор за материјал кој дава можност да се зборува за семантиката на имињата, за нивната апелативизација и за нивната функција во јазикот од поинаква перспектива. Покрај тоа, овој материјал во голема мера се разликува од оној кој е фиксиран во фразеолошките речници на македонскиот јазик. Дијалектниот материјал, покрај тоа што нуди контакт со архаични зборови и форми, исто така избобилува и со локален колорит, со ликови и места кои имаат посебно значење за месното население и претставува непроценлив извор на информации за обичаите, традициите, погледот кон светот. На крај може да заклучиме дека овој мал сегмент го потврдува мислењето на Kurtović-Budja, Ribarova (2017:405) дека иако онимот именува конкретен денотат, при неговата употреба во фраземата, доаѓа до апстрахирање на денотатот што води кон тоа онимот да стане општ симбол. На тој начин фраземите стануваат значаен извор и посредник во откривањето на сликата на микросветот на една локална заедница.

Користена литература

Бојковска, Стојка 2003: *Радовишкиоѿ ѿвор*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Василевски Филип 2015: *Фразеолоѿија на македонскиоѿ ѿвор во Дебар и Дебарско*, Напредок, Тетово.

Видоески Божо 1962: Кумановскиот говор. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Додевска-Михајловска Олгица, Давкова-Ѓоргиева Светлана 2015: „Фразеологијата на кумановскиот говор“, *Македонски јазик*, 66, 55-62.

Кобелева, И.А. 2012: *Современная русская диалектная фразеология: лексико-грамматический и лексикографический аспекты*, Сыктывкар.

Коробар-Белчева Марија 2019: *Македонски ономастички исјражувања*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Краева В.Ю. 2007: *Диалектная фразеология русских говоров Алтая (лингвокультурологический аспект)*, Барнаул.

Лаброска Веселинка 2008: *Кичевскиот јовор*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Маленко Билјана 2012: *Штйийскиот јовор*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Мокиенко В. М. 1980: „О собственном имени в составе фразеологии“. *Перспективы развития славянской ономастики*, Наука, Москва, 57-67.

Мокиенко В. М. 2017: Фразеологизация как способ апеллятивизации имени собственного, *Зборник од меѓународната фразеолошка конференција Имињата и фразеологијата*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 201-220.

Петрова Снежана 1997: „За неколку фразеолошки изрази од Велес“, *Трет научен собир на млади македонисти*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 295-300.

Петрова-Џамбазова Снежана 2019: „Имињата во фразеолошка употреба“. *Фолклор, традиција, јазик: зборник на трудови од научниот собир одржан на 17-18 мај 2018*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 25-28.

Подольская Н.В. 1990: Собственное имя. Лингвистический энциклопедический словарь, *Сов. энциклопедия*, Москва, 473-474.

Стерјовски Александар 2017: *Калеидоскоп. Биџола*, Конзулат на Република Србија во Република Македонија, Битола.

Стоевска-Денчова Еленка 2004: Кривопаланечкиот говор, Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Тодорова – Младеновска Мери 2018: *Фразеологизмиите во прилејскиот крај и нивната честота во романоите „Фури“ на Сошир*

Гулевски. (одбранет магистерски труд), Институт за македонски јазик “Крсте Мисирков”, Скопје.

Федоров, А.И. 1980: *Сибирская диалектная фразеология*, Наука, Новосибирск.

Вагџот Бранка 2017: *Lingvokulturologija i zoonimska frazeologija*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

Kurtović-Budja Ivana, Ribarova Slavomira 2017: Ki je Mara Peškaraša? (o nekim antroponimima u hrvatskim dijalektnim frazemima), *Зборник од меѓународнајта фразеолошка конференција Имињајта и фразеолоијајта*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 397-408.

Šipka, M. 2010: *Zašto se kaže*, Prometej, Novi Sad.